

HISTORIA DOKTRYN POLITYCZNYCH I PRAWNYCH

Andrzej Sylwestrzak

10. wydanie

Wolters Kluwer

PIKTOGRAMY

WSKAZUJĄ WAŻNE ELEMENTY
KSIĄŻKI I UŁATWIAJĄ
ICH ODNALEZIENIE NIE TYLKO
TUŻ PRZED EGZAMINEM

Ważne

Literatura

HISTORIA DOKTRYN POLITYCZNYCH I PRAWNYCH

Andrzej Sylwestrzak

10. wydanie

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

Wolters Kluwer

Warszawa 2015

Wydawca
Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący
Grażyna Polkowska-Nowak

Łamanie
Andytex

Projekt graficzny okładki i stron tytułowych
Maryna Wiśniewska

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2015

978-83-264-8269-4
10. wydanie

ISBN PDF-a: 978-83-264-9260-0

Wydane przez:
Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp	13
ROZDZIAŁ I. Przedmiot historii doktryn politycznych i prawnych	15
1. Zakres i podstawy metodologiczne przedmiotu	15
2. Powiązania z innymi przedmiotami	17
3. Różnorodność opracowań przedmiotu historii doktryn politycznych i prawnych	19
4. Funkcje doktryn politycznych i prawnych	21
5. Problem negacji i kontynuacji w doktrynach politycznych	23
6. Klasyfikacja doktryn politycznych i prawnych	24
7. Pojęcie rewolucji doktrynalnej	27
ROZDZIAŁ II. Myśl polityczna starożytnej Grecji okresu klasycznego	30
1. Ogólna charakterystyka	30
2. Sofiści	34
3. Rozwój szkoły sofistów	35
4. Sokrates i sokratyce	38
ROZDZIAŁ III. Idealizm Platona	43
1. Osobowość filozofa	43
2. Założenia metodologiczne	44
3. Klasyfikacja ustrojów	45
4. Historiozofia i krytyka demokracji	46
5. Filozofia sprawiedliwości	48
6. Wiedza i władza	49
ROZDZIAŁ IV. Realizm Arystotelesa	52
1. Osobowość filozofa	52
2. Założenia metodologiczne	53
3. Teoria społeczeństwa	53
4. Powstanie i cele państwa	54
5. Klasyfikacja <i>polis</i>	55

6. Filozofia sprawiedliwości	57
7. Prawo natury	60
ROZDZIAŁ V. Myśl polityczna czasów helleńskich	61
1. Ogólna charakterystyka	61
2. Cyrenaicy i cynicy	62
3. Epikur i sceptycy	64
4. Stoicyzm	66
5. Rozwój stoicyzmu greckiego	69
ROZDZIAŁ VI. Doktryny polityczno-prawne starożytnego Rzymu	72
1. Ogólna charakterystyka	72
2. Polibiusz i rozwój doktryny politycznej	74
3. Myśl polityczna Marka Tulliusza Cyncerona	75
4. Późny stoicyzm: Seneka, Epiktet	79
5. Marek Aureliusz	82
ROZDZIAŁ VII. Myśl polityczno-prawna wczesnego chrześcijaństwa	85
1. Ogólna charakterystyka	85
2. Geneza myśli społeczno-politycznej chrześcijaństwa	86
3. Szkoła aleksandryjska	88
4. Ojcowie Kapadoccy i Doktorzy Kościoła	90
ROZDZIAŁ VIII. Myśl polityczna Świętego Augustyna	93
1. Osobowość filozofa i metody	93
2. Praca i cnoty kardynalne	95
3. Filozofia sprawiedliwości	96
4. Teoria państwa	98
5. Państwo a Kościół	100
6. Pokój i teoria prawa	100
7. Rodzina i społeczeństwo	102
8. Dynamika systemu	103
ROZDZIAŁ IX. Święty Tomasz z Akwinu i rozwój myśli średniowiecznej	105
1. Jan z Salisburys i papalizm	105
2. Awerroizm	107
3. Myśl polityczna Świętego Tomasza z Akwinu	108
4. Metodologia i nauki społeczne Akwinaty	109
5. Praca i teoria państwa	111
6. Teoria prawa Akwinaty	113
7. Sprawiedliwość	115
8. Podsumowanie	115
ROZDZIAŁ X. Koniec średniowiecza	117
1. Ogólna charakterystyka	117
2. Marsyliusz z Padwy	119
3. Nominalizm Wilhelma Ockhama	122

ROZDZIAŁ XI. Renesans w myśli politycznej	126
1. Ogólna charakterystyka wieku Odrodzenia	126
2. Niccolò Machiavelli	128
3. Erazm z Rotterdamu	132
4. Tomasz More	133
5. Andrzej Frycz Modrzewski	134
6. Jean Bodin	138
7. Doktryny reformacji	141
8. Reformacja w Polsce	147
ROZDZIAŁ XII. Doktryny polityczno-prawne XVII wieku	155
1. Ogólna charakterystyka	155
2. Francis Bacon	156
3. Tommaso Campanella	159
4. Myśl polityczna Hugona Grocjusza	161
5. Samuel Pufendorf	164
6. Liberalizm konserwatywny Spinozy	165
7. Doktryny polityczne rewolucji angielskiej	167
8. Myśl polityczna Thomasa Hobbesa	171
9. Liberalizm Johna Locke'a	175
ROZDZIAŁ XIII. Doktryny polityczno-prawne Oświecenia	180
1. Ogólna charakterystyka	180
2. Fizjokratyzm i absolutyzm oświecony	183
3. Liberalizm arystokratyczny Monteskiusza	185
4. U źródeł liberalizmu burżuazyjnego	188
5. Myśl polityczna Jeana-Jacques'a Rousseau	190
6. Materializm i utopia komunistyczna	194
7. Oświecenie w Polsce	197
8. Doktryny polityczne rewolucji amerykańskiej	201
9. Doktryny polityczne Wielkiej Rewolucji Francuskiej	203
ROZDZIAŁ XIV. Szkoła historyczna	208
1. Reakcja doktrynalna na Wielką Rewolucję Francuską	208
2. Ogólne założenia szkoły historycznej	211
3. Czołowi przedstawiciele szkoły historycznej	212
ROZDZIAŁ XV. Idealizm niemiecki	216
1. Kształtowanie się założeń doktryny	216
2. Dialektyka i filozofia dziejów Georga Wilhelma Friedricha Hegla	217
3. Hegłowska idea państwa	219
ROZDZIAŁ XVI. Liberalizm	222
1. Ogólna charakterystyka	222
2. Angielska szkoła liberalistyczna	224
3. Liberalizm francuski	227
4. Liberalizm niemiecki	230

ROZDZIAŁ XVII. Socjalizm utopijny	232
1. Ogólna charakterystyka	232
2. Przedstawiciele socjalizmu utopijnego	233
3. Komunizm utopijny	237
ROZDZIAŁ XVIII. Doktryna anarchizmu	239
1. Ogólna charakterystyka	239
2. Doktryna Pierre-Josepha Proudhona	240
3. Anarchizm Michała Bakunina i Piotra Kropotkina	242
ROZDZIAŁ XIX. Rozwój polskiej myśli politycznej w XIX wieku	244
1. Ogólna charakterystyka	244
2. Doktryny reakcyjne	245
3. Doktryny konserwatywne	247
4. Myśl demokratyczna	252
5. Rozwój myśli socjalistycznej	256
ROZDZIAŁ XX. Pozytywizm prawniczy	261
1. Ogólna charakterystyka	261
2. Pozytywizm anglosaski – John Austin	262
3. Pozytywizm kontynentalny – Rudolf Ihering	264
4. Georg Jellinek	266
5. Herbert L.A. Hart – pozytywizm umiarkowany	269
ROZDZIAŁ XXI. Darwinizm społeczno-polityczny	271
1. Ogólna charakterystyka	271
2. Filozofia społeczna Herberta Spencera	272
3. Ludwik Gumpłowicz	274
4. Vilfredo Pareto	276
ROZDZIAŁ XXII. Szkoła rasowo-antropologiczna	278
1. Ogólna charakterystyka	278
2. Czołowi przedstawiciele	279
ROZDZIAŁ XXIII. Doktryna marksizmu-leninizmu	284
1. Twórcy marksizmu na tle epoki	284
2. Metoda materializmu dialektycznego i historycznego	285
3. Krytyka państwa burżuazyjnego	286
4. Leninizm na tle epoki	287
5. Idea państwa dyktatury proletariatu	288
6. Walka z reformizmem	289
ROZDZIAŁ XXIV. Reformizm i rewizjonizm	292
1. Początki rewizjonizmu na tle epoki	292
2. Działalność Ferdinanda Lassalle'a	293
3. Inne wczesne kierunki doktrynalne	294
4. Eduard Bernstein	296

5. Karl Kautsky	299
6. Kontynuacja centryzmu	301
ROZDZIAŁ XXV. Liberalizm polityczny końca XIX wieku	304
1. Uwagi ogólne	304
2. Czołowi przedstawiciele	305
ROZDZIAŁ XXVI. Katolicka doktryna społeczna przełomu XIX i XX wieku	308
1. Tradycjonalizm doktrynalny	308
2. Przełomowość pontyfikatu Leona XIII	309
ROZDZIAŁ XXVII. Doktryna socjaldemokracji na początku XX wieku	314
1. Antonio Labriola	314
2. Jean Jaurès	317
3. Antonio Gramsci	318
ROZDZIAŁ XXVIII. Syndykalizm i kooperatywizm	321
1. Ogólna charakterystyka	321
2. Georges Sorel	321
3. Edward Abramowski	324
ROZDZIAŁ XXIX. Szkoła psychologiczna w prawie	327
1. Twórca i ogólne założenia	327
2. Zarys metodologii	329
3. Emocje etyczne	330
4. Prawo i moralność	332
5. Prawo pozytywne i intuicyjne	333
6. Polityka prawa	335
7. Pojęcie sprawiedliwości	336
8. O wykładzie uniwersyteckim	337
ROZDZIAŁ XXX. Doktryna solidaryzmu	339
1. Ogólna charakterystyka źródeł	339
2. Założenia solidaryzmu w prawie	341
3. Norma społeczna	342
4. Teoria państwa i prawa	343
5. Krytyka praw podmiotowych	344
ROZDZIAŁ XXXI. Doktryna funkcjonalizmu	346
1. Geneza i założenia	346
2. Twórcy funkcjonalizmu	347
3. Realizm prawniczy	349
4. Idealizm prawniczy	351
5. Oddziaływanie funkcjonalizmu	353
ROZDZIAŁ XXXII. Normatywizm	356
1. Założenia metodologiczne	356

2. Teoria prawa	358
3. System norm prawnych	360
4. Problem podziału prawa	363
5. Teoria państwa	364
6. Filozofia sprawiedliwości	366
ROZDZIAŁ XXXIII. Socjologia polityki Maxa Webera	368
1. Uwagi ogólne	368
2. Główni polemisi	369
3. Nauka a polityka	370
4. Gospodarka kapitalistyczna	372
5. Władza i państwo	373
6. Biurokracja	375
7. Klasy i stany	376
8. Socjologia religii	377
ROZDZIAŁ XXXIV. Doktryna państwa faszystowskiego	378
1. Zasadnicze cechy	378
2. Wódz i jego drużyna	380
3. Mit państwa korporacyjnego	381
4. Teologia polityczna Carla Schmitta	382
ROZDZIAŁ XXXV. Społeczno-polityczna myśl Kościoła w drugiej połowie XX wieku	385
1. Program „aggiornamento”	385
2. Pontyfikat Jana XXIII	386
3. Sobór watykański II	388
4. Pontyfikat Pawła VI	390
5. Pontyfikat Jana Pawła II	392
ROZDZIAŁ XXXVI. Doktryna „państwa dobrobytu”	396
1. Formowanie się szkoły	396
2. Etapy kształtowania się doktryny	397
3. Zarys doktryny „państwa dobrobytu”	398
4. Wpływ doktryny na konstytucjonalizm burżuazyjny	400
ROZDZIAŁ XXXVII. Doktryna neoliberalizmu	402
1. Warunki formowania się szkoły	402
2. Osobowość i założenia myśli Friedricha Augusta Hayeka	403
3. Pojęcie wolności	405
4. Ideologia sprawiedliwości	405
5. Neoliberalizm Roberta Nozicka	407
ROZDZIAŁ XXXVIII. Nowe społeczeństwo przemysłowe	409
1. Ewolucja pojęcia	409
2. Cechy nowej formacji	410
3. Zadania państwa	411

4. Teoria Johna Kennetha Galbraitha	412
5. Wpływ na teorię konwergencji	413
ROZDZIAŁ XXXIX. Demokratyczne państwo prawne	416
1. Uwagi ogólne	416
2. Uwarunkowania historyczne	417
3. Dyskusja w Polsce	420
4. Rozwój gwarancji instytucjonalnych	422
5. Władza rządząca, władza opozycji i władza neutralna	422
Indeks nazwisk i osób	429

WSTĘP

Przedmiot historii doktryn politycznych i prawnych wykładany w ramach studiów prawniczych na kierunkach *Prawo i Administracja* ma wymiar interdyscyplinarny, ponieważ jest przewidziany także w programach innych kierunków kształcenia, takich jak nauki polityczne, socjologia, psychologia i filozofia. W wielu zagadnieniach doktryny nawiązują bezpośrednio do historii innych dyscyplin badawczych – filozofii, socjologii, ekonomii czy etyki, poruszają również fundamentalne problemy z zakresu teologii, szczególnie w sferze rozdziału czy współdziałania państwa i Kościoła.

W perspektywie nauk prawniczych doktryny stanowią podstawę niemal wszystkich przedmiotów akademickich, ponieważ przedstawiają teoretyczne podstawy ustanowienia każdej instytucji (dotyczy to również Unii Europejskiej). Z moich dydaktycznych doświadczeń wynika, że studenci piszący prace magisterskie, np. z zakresu prawa karnego, cywilnego, międzynarodowego, administracyjnego czy konstytucyjnego, często sięgają do źródeł doktrynalnych, które zainspirowały ustawodawcę do przyjęcia określonych rozwiązań instytucjonalnych. Z tych względów wykład z historii doktryn politycznych i prawnych powinien ulegać ciągłym modyfikacjom i koncentrować się na aktualnych problemach – eutanazji, klonowaniu, suwerenności czy prawach człowieka – ujmowanych jednak w świetle tradycji.

Czasy współczesne, szczególnie w perspektywie konstytucji unijnej, wyeksponowały zasadę państwa prawnego powiązaną z ideą sprawiedliwości społecznej. Oba te pojęcia zaczerpnięto z wykładu historii doktryn politycznych, dlatego w obecnym wydaniu staram się przedstawić je w sposób bardziej pogłębiony.

Na wstępie warto przedstawić kilka uwag metodologicznych.

Pierwsza dotyczy założenia w miarę dokładnego, jak na kryteria podręcznika akademickiego, przedstawienia szkół doktrynalnych od grecko-rzymskiej starożytności do czasów współczesnych, ograniczonych jednak do kręgu myśli europejskiej, co wymagało np. pominięcia dorobku filozofii Bliskiego czy Dalekiego Wschodu. Realizacja tego założenia wymagała dokonania w wielu miejscach selekcji materiału i w konsekwencji pominięcia szkół drugoplanowych. Nieunikniony w takich wypadkach subiektywizm autora znalazł wyraz w generalnej koncepcji całości podręcznika, odzwierciedlonej w ostatecznym kształcie spisu treści.

Druga uwaga odnosi się do omówienia w rozdziale pierwszym metodologicznych założeń przedmiotu – jego nazwy, zakresu i metod czy klasyfikacji doktryn. Podjąłem tutaj ryzyko dość abstrakcyjnych poszukiwań badawczych, które mogłyby oddziaływać inspirująco także na głosy polemiczne. Dodać można, że nauka doktryn nie obfituje w tego rodzaju opracowania, a ich przybliżenie, chociażby w postaci katalogu wybranych problemów, stać się może podstawą dalszych dyskusji.

Trzecia uwaga opiera się na założeniu, że wykład z historii doktryn ma na celu – oprócz poznania rozwoju poglądów na państwo i prawo – oddziaływanie na kształtowanie się w ramach postaw obywatelskich ogólniejszych pojęć, składających się na szerokie rozumienie kultury politycznej. Rozwój poglądów w zakresie np. filozofii sprawiedliwości, praworządności, suwerenności, prawa natury, państwa prawnego czy podziału władz eksponuje znaną myśl stoików: „sądząc innych – sądzisz siebie”, dowodzącą konieczności pogłębiania osobowości obywatela składającej się na dojrzałość tzw. społeczeństwa obywatelskiego i temu celowi – jako wyraźnie sformułowanemu zadaniu – podręcznik powinien służyć.

Czwarta i ostatnia uwaga odnosi się do literatury zamieszczonej w zakończeniu poszczególnych rozdziałów. Wybór ten – aktualizowany w każdym wydaniu – zawiera wyselekcjonowane pozycje, sprowadzające się do prac podstawowych, opublikowanych w języku polskim i na ogół dostępnych w zbiorach bibliotecznych. Natomiast na końcu rozdziału pierwszego znajduje się wykaz, jeśli nie całości, to zdecydowanej większości opracowań podręcznikowych, jakie ukazały się w polskiej nauce doktryn ostatnich dziesięcioleci.

Na zakończenie pragnę skierować słowa wdzięczności do licznej grupy uczonych, którzy poświęcili czas i zechcieli zrecenzować podręcznik, łącznie z wcześniejszymi opracowaniami skryptowymi, składającymi się na ostateczny kształt obecnego, dziesiątego wydania. W szczególności pragnę podziękować nieżyjącym już Profesorom G.L. Seidlerowi, A. Burdzie, J. Baszkiewiczowi, A. Łopatce, H. Groszykowi, który był recenzentem całości pierwszego wydania, jak również recenzentom bardziej szczegółowych opracowań wchodzących w skład obecnego wydania, m.in. Profesorowi H. Olszewskiemu.

Gdańsk, 20 kwietnia 2015 r.

Andrzej Sylwestrzak

Rozdział I

PRZEDMIOT HISTORII DOKTRYN POLITYCZNYCH I PRAWNYCH

1. Zakres i podstawy metodologiczne przedmiotu

! Historia doktryn politycznych i prawnych, jako przedmiot na studiach prawniczych, ukształtowała się w XIX w. **w nawiązaniu do ogólniejszego dorobku filozoficznego, mającego za przedmiot funkcjonowanie państwa i prawa.** Dotychczas zajmowano się tą problematyką w ramach wykładu historii filozofii, bez wyodrębniania specjalnej dyscypliny, poświęconej wyłącznie problematyce historii doktryn politycznych i prawnych. Powstały stąd liczne rozbieżności w rozumieniu samego tytułu przedmiotu, często wskazujące na pochodzenie tej gałęzi wiedzy od nauk filozoficznych. **1**

W rezultacie przyjmuje się różne nazwy przedmiotu, takie jak „historia filozofii państwa i prawa” czy „historia idei społecznych”. Żadna z nich nie wydaje się satysfakcjonująca, a odwołanie do terminu wskazującego na filozofię jest po prostu zbyt rozległe, ponieważ sugeruje nawiązanie do całokształtu problematyki filozoficznej, w tym np. nauki o bycie, zasadniczo niemieszczącej się w zakresie historii doktryn politycznych i prawnych. **2**

! Przyjęta obecnie nazwa wymaga komentarza, w szczególności dotyczącego pojęcia „doktryna polityczna”. Można polemizować ze zwolennikami różnych definicji doktryny politycznej czy prawnej, aczkolwiek samo rozumienie terminu „doktryna” budzi wątpliwości, ponieważ oznacza zazwyczaj schematycznie przedstawioną wizję rzeczywistości politycznej, z zasady niedającą się modyfikować oraz wykluczającą jakiegokolwiek zmiany. W tym znaczeniu o bezkrytycznych sympatykach takiego myślenia mówimy, że są „doktrynerami”. Odwołanie się zatem do terminu „doktryna” zawiera niebezpieczeństwo takiego właśnie rozumienia i interpretowania omawianych w rozwoju historycznym szkół mających na celu badanie państwa i prawa. Posługiwanie się w dalszym ciągu nazwą przedmiotu określającą zespół teorii tłumaczących zjawiska państwa i prawa jako „doktryny polityczne i prawne” uświadamiać powinno trudności, jakie mogą się pojawić w określeniu samego zakresu problematyki wchodzącej w jego ramy. **3**

- 4 Przedstawiając materiał badawczy tej dyscypliny, należy wskazać na pojawienie się dość silnych tendencji zmierzających do oddzielenia problematyki doktryn „politycznych” od doktryn „prawnych” i **traktowanie ich jako odrębnych przedmiotów:**

1. **Historia doktryn „politycznych”** zajmować się powinna analizą poglądów w zakresie funkcjonowania państwa i stąd nazwa przedmiotu pochodząca od greckiego słowa *polis*, oznaczającego państwo-miasto. W tym ujęciu przedmiot historii doktryn politycznych koncentruje się głównie na problematyce powstania państwa, teorii jego funkcjonowania i organizacji oraz badaniu celów czy wartości ujmowanych jako zasadnicze (rudymentarne);

2. Zakres **historii doktryn „prawnych”** ustalano tak, aby służył on analizie rozwoju myśli w dziedzinie funkcjonowania prawa, w tym głównie aksjologii prawniczej, definicji praw człowieka, sprawiedliwości czy systemów legalności bądź legitymności prawa.

Pomijając rozważania nad zaletami i wadami każdego z proponowanych stanowisk, z dydaktycznego punktu widzenia przedstawiamy historię doktryn politycznych i prawnych obejmującą nie tylko całość poglądów na państwo i prawo, lecz także przyjmującą w miarę jednolitą postawę metodologiczną w badaniach nad obydwoma tymi zjawiskami.

Punktem wyjścia pozostaje przekonanie, że nie może istnieć państwo bez prawa, rozdzielenie zatem poglądów odnoszących się osobno do państwa i prawa byłoby, przynajmniej w sensie dydaktycznym, zabiegiem sztucznym i w gruncie rzeczy utrudniającym ogólne zorientowanie się w całokształcie problematyki przedmiotu.

Zacznijmy zatem od definicji.

- 5 **Doktryny polityczne i prawne to historycznie uwarunkowane poglądy wyjaśniające cele, zasady powstania, organizacji oraz funkcjonowania państwa i prawa.**

Przedmiotem historii doktryn politycznych i prawnych jest głównie przedstawienie systematycznego rozwoju tych poglądów oraz ich klasyfikacji z odpowiednim komentarzem. Pamiętać należy, że wraz z powstaniem państwa pojawiło się myślenie uzasadniające jego istnienie, definiujące doraźne i perspektywiczne cele przyświecające państwu i prawu, a często także zasady, jakim ewolucja tych instytucji powinna podlegać. Zatem dyscyplina historii doktryn politycznych i prawnych wydaje się równie wiekowa, jak samo państwo, zaś współczesny rozwój doktryn wydaje się równie dynamiczny jak postęp naszej cywilizacji. Dzień dzisiejszy przyniósł nader intensywne zróżnicowanie szkół doktrynalnych, związanych z podziałem świata na różne strefy polityczne, gospodarcze, militarne, religijne czyli, najogólniej mówiąc, cywilizacyjne. Natomiast w warunkach naszego kontynentu wizja jednego „domu europejskiego” od zarania owocuje w sferze doktrynalnej wieloma koncepcjami, w szczególności biorącymi za podstawę zjawiska nowych „przestrzeni” tak w zakresie zadań Wspólnoty Unijnej, jak w dziedzinie wolności i praw człowieka.

2. Powiązania z innymi przedmiotami

Historia doktryn wykazuje bezpośrednie powiązania w zasadzie ze wszystkimi przedmiotami wykładanymi w ramach studiów prawniczych. Związki te wynikają z faktu zajmowania się przez historię doktryn fundamentalnymi zagadnieniami dla ustrojowych podstaw państwa. Zatem sposób rozwiązania przez ustawodawcę problemów podstawowych w dalszej kolejności decyduje o sposobie rozstrzygania spraw bardziej szczegółowych, takich jak: obywatelstwo, prawa pracownicze, partie polityczne, związki zawodowe, dziedziczenie, podatki czy polityka penitencjarna i budżetowa.

6

Chodzi o pełniejsze uświadomienie sobie, że przyjęta przez ustawodawcę np. koncepcja praw człowieka staje się decydującą płaszczyzną inspiracji w kreowaniu konkretnych instytucji prawnych, funkcjonujących w ramach różnych gałęzi prawa, np. w prawie konstytucyjnym, rodzinnym, spadkowym, administracyjnym czy międzynarodowym.

W tej części wykładu rozważymy jednak powiązania doktryn z niektórymi przedmiotami wykładanymi w toku studiów prawniczych.

! **A. Historia doktryn politycznych i prawnych bezpośrednio łączy się z pojawiającym się obecnie przedmiotem nazywanym „filozofią prawa”,** który można by ściślej określić jako „historia filozofii prawa”. Nazwa ta nawiązuje do tradycji kilku ośrodków akademickich II Rzeczypospolitej przewidujących taki właśnie wykład, obejmujący problematykę odpowiadającą dzisiejszemu pojęciu teorii państwa i prawa oraz historii doktryn politycznych i prawnych. W Polsce po II wojnie światowej, w 1950 r., administracyjnie usunięto z programów studiów prawniczych „filozofię prawa”. Obecnie wyraźne są tendencje przywracania tego przedmiotu. Wydaje się jednak, że reaktywowanie „filozofii prawa” nie oznacza powtarzania materiału wykładanego w ramach historii doktryn. Filozofia prawa zajmuje się głównie aksjologią prawniczą, a więc katalogiem wartości leżących u podstaw całego systemu prawnego. Z tych względów filozofia prawa nazywana bywa „metafizyką prawa” i w tym sensie staje się dyscypliną bliską czystej filozofii. Zazwyczaj filozofia prawa wyprowadza katalog wartości z teorii naturalnych praw człowieka, koncentrując swe badania na różnych formacjach prawa natury. Zatem problematyka sprawiedliwości w wymiarze filozoficznym staje się częścią tego przedmiotu, a filozofia prawa bada prawo natury w świetle różnych teorii zakładających: a) niezmiennosć praw natury, b) zmienność treści a niezmiennosć formy, c) dynamiczny rozwój treści i formy praw natury.

7

! **B. Historia doktryn politycznych i prawnych pozostaje w bezpośrednich związkach z prawem konstytucyjnym.** Ustawodawca konstytucyjny, decydując się na przyjęcie konkretnych rozwiązań ustrojowych, zazwyczaj sięga do płaszczyzny poszukiwań filozoficznych będących przedmiotem badań historii doktryn. Warto podkreślić, że samo pojęcie nowożytnej konstytucji zrodziło się w filozofii oświeceniowej jako gwarancja wolności oraz suwerenności narodu i obywateli, mająca na celu przeciwdziałanie tyranii czy anarchii. Wystarczy wskazać na takie instytucje konstytucyjne, jak: suweren i suwerenność, podział władz, prawa i wolności obywatelskie, rozdział lub współdziałanie państwa i kościoła czy definicję obywatelstwa – by zrozumieć, że ustawodawca konstytucyjny zazwyczaj na początku odwołuje się do konkretnej doktryny politycznej, by później móc kształtować instytucje ustrojowe. Podobnie przed-

8

Andrzej Sylwestrzak – profesor zwyczajny nauk prawnych; wykładał historię doktryn, prawo konstytucyjne i ustrój Unii Europejskiej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego oraz na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego; obecnie dziekan Wydziału Administracji Elbląskiej Uczelni Humanistyczno-Ekonomicznej; specjalizuje się w problematyce filozofii współczesnego państwa ujmowanego w świetle historii myśli politycznej, a także podziału władz, kontroli administracji publicznej, konstytucyjnych podstaw Unii Europejskiej i doktryny oświeceniowej.

Dziesiąte wydanie podręcznika stawia sobie za cel przybliżenie studentom przesłanek doktrynalnych leżących u podstaw niekiedy żywych dyskusji dotyczących takich aktualnych zagadnień, jak: *in vitro*, eutanazja, kara śmierci czy walka z totalitaryzmem. Analiza historycznych czynników kształtujących postawy ludzkie w kontekście proponowanych rozwiązań dowodzi konieczności ciągłego pogłębiania naszej kultury myślenia opartej głównie na dorobku filozofii europejskiej.

Wykład historii doktryn uwzględnia kształtowanie się wspólnoty europejskiej stanowiącej podstawę Unii Europejskiej i w tym sensie pogłębia ocenę i perspektywy traktatów lizbońskich. Opiera się on na podstawowym założeniu filozoficznej motywacji podkreślającej wartość pokoju, sprawiedliwości i wolności, a więc głównych celów humanistycznych wartości doktryn europejskich. Z tego względu wykład zawarty w podręczniku ma swoisty europocentryczny charakter. Rozważania ukazują historię myślenia opartego na humanistycznej aksjologii i w niezbędnym stopniu na destrukcji w postaci faszyzmu czy stalinizmu, by tym wyraźniej wyeksponować ciągle pojawiające się zagrożenia w postaci terroryzmu czy despotyzmu rządów.

W zamyśle Autora publikacja jest przeznaczona głównie dla studentów wydziałów prawa i administracji, a także dla słuchaczy takich kierunków, jak: historia, socjologia, nauki polityczne, dziennikarstwo czy filozofia.

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01
zamowienia.książki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Cena 65 zł (w tym 5% VAT)